

Lördagen den 12 november 2016 höll Alf Lettesjö föredrag för Likstammens Miljövänner på Tovetorp under rubriken "VILT OCH JAKT I SÖRMLAND".

För de som missade detta eminenta föredrag följer här några renskrivna anteckningar av det han berättade. Vissa årtal och siffror är avrundade eller inte medtagna, eftersom risken är stor att jag som antecknade hörde eller skrev fel i hastigheten.

Fram till slutet av 1200-talet gällde Landskapslagarna, som bland annat stadgade varje mans rätt att förfölja och döda rovdjur, även in på annan mans ägor.

Under Gustav Wasas tid hade enbart kungen och adeln rätt att jaga, vilket förorsakade stora konflikter med allmogen.

I slutet av 1700-talet kom en ny lag som gav var och en, som ägde mark, rätten att jaga. Detta medförde att jakttrycket blev hårt året runt. Även rovdjuren jagades hårt, eftersom man såg dem som konkurrenser. Jaktmetoderna var fortfarande mest fällfångst och fallgropar. Stora drevjakter blev pliktiga att delta i fram till mitten av 1800-talet.

Under perioden 1827 – 1839 dödades 6 790 vargar vilket innebar ca 520 stycken per år! De sista vargarna i Sörmland dödades i slutet av 1850-talet, i Lista och Näshulta. Under nära 100 år var alltså vargen nästan utrotad i Sverige. Men år 1966 fridlystes den.

1830 bildades Svenska Jägarförbundet, som då mest bestod av adelsmän. Syftet var att rädda viltstammarna från utrotning och att ordna jakten.

Sörmland fick sin jaktvårdsförening i slutet av 1800-talet. Ett nerslag i fällstatistiken från 1910 gav följande utdelning vid handen: 214 älgar, 67 rådjur, 15 dovhjortar (infördes i Sverige under senare hälften av 1800-talet), 0 kronhjortar (infördes under 1700-talet).

I Sörmland anordnades jaktvårdsskola först i Götbol och sedan i Näsåker. 1946 fick Jägarförbundet tillgång till Östermalmas gods och startade året efter en viltvårdsutbildning.

Jägarförbundets verksamhet finansierades framför allt genom Viltvårdsfonden, som i sin tur fick pengar från jaktvårdsavgifter från jägarna. Genom lagstiftning fick Svenska Jägarförbundet ett allmänt uppdrag att sköta delar av jakt- och viltvården i Sverige och att informera allmänheten om sin verksamhet. Omfattande ändringar i jaktlagen medförde bland annat fridlysning av allt vilt, men i stället infördes jakttider. En paragraf i lagen säger att "jakten ska bedrivas så att viltet inte tillfogas onödigt lidande".

Jägarförbundet ägnade sig under olika perioder åt att föda upp och sätta ut vilt av olika slag. Förhållandevis tidigt började man med rådjur som så småningom spred sig. Rådjur blev ett "omhuldat" vilt, som jagades långsamt med drivande hund, framför allt tax.

Man födde också upp fasaner, som är en hönsfågel härstammande från Asien. Man försökte föda upp och återinföra rapphöns, som var en inhemsk fågel, tidigare mycket utbredd i södra Sverige. Numera är båda arterna mer eller mindre försvunna beroende på att jordbrukslandskapet förvandlats till "kulturstäpper", d.v.s. stora åkrar utan mellanliggande hagmarker och kantzoner med buskar, som både fasan och rapphöns är beroende av.

Under 1950-talet anställdes forskare på Östermalma, för att man skulle lära sig mer om vilt och fågelvilt. Samarbete inleddes bl.a. med Stockholms Universitet, som hade sin forskningsstation på Tovetorp tvärs över Malmasjön. En förebild var forskning och viltvård i Nordamerika. Där var man tidig med att till exempel anlägga viltvatten.

Alf Lettsjö började arbeta på Jägareförbundet i mitten av 1960-talet. En av forskarna som Alf samarbetade med var Finn Stålfelt, som studerade populationsdynamik hos rådjur. Bland annat fångade man och märkte rådjur för att kunna följa deras förflyttningar. Ett av forskningsresultaten visade att 30 – 40 % av rådjurskillingarna togs av räv.

Älg började man så småningom inventera från flygplan. Man upptäckte härigenom att älgpopulationerna varierade stort i olika områden, men en allmän rekommendation blev att avskjutningen skulle öka. Men älgstammen växte trots detta och det medförde stora betesskador bl.a. på tall och rönn – älgen påverkade verkligen landskapsbilden! Först i början av 1980-talet kunde man hejda ökningen.

En av Alfs största uppgifter var att få älgjägarna att samarbeta utifrån forskningsresultaten. En storjaktpolitisk förändring kom 1992: ansvaret för populationernas skötsel och storlek övergick till markägarna och jägarna (från att tidigare ha legat på Länsstyrelserna) och Viltskadeersättningen försvann.

Rävskauben nådde Sverige under 1970-talet. Upp till 90 % av rävsstammen kunde bli utslagen – en av de mest dramatiska förändringar Alf upplevt under sin arbetstid. Bristen på räv medförde en explosion av rådjur i markerna och trafikskadade rådjur blev vanligt. Plötsligt blev inte rådjur ett omhuldat vilt längre. Istället förlängdes jakttiden på: man fick jaga ytterligare 14 dagar i januari.

Kronhjort som räknas som en inhemsk viltart i Sverige var länge "tillbakaträngd" till Skåne. Den flyttades medvetet tillbaka till bland annat Sörmland, där nuvarande stam har funnits i ca 50 år. Beståndet har, trots större avskjutning, ökat stadigt och har numera i vissa områden gått om älg i antal. Barkskador orsakade av kronhjort har visat sig inte vara så stort problem som man trodde från början.

Dovhjorten är numera, trots att den sprider sig förhållandevis långsamt, det vanligaste hjortdjuret i Sörmland.

Vildsvinen har funnits i Sverige sedan Inlandsisen försvann helt från vårt land. Men under en period av ca 200 år var arten helt borta här. Under 1970-talet rymde ett antal vildsvin från

hågn i Vagnhärad och etablerade sig först ute på Tullgarn. Numera finns den i många tusental i Södra halvan i Sverige och räknas helt och fullt till vår inhemska fauna.

I mitten av 1980-talet vandrade den första vargen sedan fridlysningen genom Sörmland. Den kom från en kull i Värmland.

Lodjuren spred sig från norrländska områden söderut när rådjuren blev vanliga här. I Sörmland finns dokumenterade observationer från början av 1990-talet. Trots att lodjursföryngringar är vanliga i Dalarna, Värmland, Uppland och Västmanland har bara 3 kullar av lodjur konstaterats i Sörmland. Orsakerna till detta är inte utredda, men en kan vara tjuvjakt.

Alf har under åren 1998 – 2016 gjort många besiktningar av viltskador på tamdjur. De skadade djuren har under denna tid varit 62 stycken får, 11 nötkreatur, 5 hästar, 1 struts (!). Djuren som orsakat skadorna har varit lodjur 18 gånger, varg 12, räv 8, hund 4, kungsörn 1, annan skada 9 gånger, självdöd 7 och okänd orsak 22 gånger.

Ansvar för Sveriges viltstammar ligger hos Naturvårdsverket, som bland annat svarar för den nationella överblicken, analyskapaciteten, policy, metodutveckling och fullgörande av internationella åtaganden. Länsstyrelserna har ansvaret för den operativa förvaltningen.

Framtidens vilt i Sörmland: huvudsakligen hjortar och vildsvin. Vildsvinen för att de är allätare och hjortarna för att de klarar sig gott på gräs och ensilageodlingar och vinterutfordringarna. Rådjur och älgar är mer finsmakare och anpassade till det som skogen erbjuder.

Klart är att samtliga djur är helt beroende av vad människorna gör i landskapet, därför måste vi också skaffa ännu mer kunskap om dem. Alf slutord var: "Forska!"

Vid anteckningarna: Åsa Linnman